

Studiehandledning för vuxenutbildningen

till

Stärk språket, stärk lärandet *av Pauline Gibbons*

Meta Lindberg Attlerud och

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Kommentarer

På min arbetsplats, vuxenutbildningen i Sundbyberg, beslutades det i december 2008, att vi under vårterminen 2009 skulle genomföra en kompetensutveckling för samtliga lärare. Målet var att alla skulle få öka sina kunskaper och hur man kan utveckla undervisningen så att den både blir språk- och kunskapsutvecklande. Utgångspunkten för kompetensutvecklingen blev vår gemensamma läsning av Pauline Gibbons ”Stärk språket, stärk lärandet”. Under utbildningen, parallellt med läsningen, provade vi ut och använde oss av denna handledning. Utbildningen inleddes med en föreläsning om genrepedagogik och språkutvecklande arbetssätt av Mikael Olofsson vid Nationell centrum för svenska som andraspråk. En sådan uppstart visade sig vara en lyckad start för att väcka intresse i kollegiet.

Studiehandledningen ska vara till hjälp om man vill bearbeta boken i en grupp bestående av lärare som undervisar vuxna. Tanken är att först presentera ”Stärk språket, stärk lärandet” som helhet, som ett sätt att arbeta språk- och kunskapsutvecklande i flerspråkiga lärmiljöer. Därefter studerar man enskilt ett kapitel i boken och har hjälp av viktiga citat och uppgifter som bygger på innehållet i kapitlet. Uppgifterna är dels av reflekterande art, dels av en möjlighet att pröva bokens föreslagna arbetssätt i sin egen verksamhet. Vid träffarna, efter att ha läst ett kapitel och genomfört uppgifterna som hör till, utbyter man reflektioner och erfarenheter med varandra.

Vissa delar av boken riktar sig i första hand till lärare som arbetar inom grundskolan. Ofta kan man som vux-lärare översätta dessa tankar till vuxenundervisningen men en del av övningarna i boken kan läsas kursivt, då de uttryckligen refererar till undervisning för barn. En del övningar i boken är rena språkövningar och lämpar dig bäst för svenska/svenska som andraspråk,

I min utvärderingsrapport från kompetensutvecklingen vid Sundbybergs vuxenutbildning finns några exempel på övningar i bokens anda som lämpar sig för vuxna i olika ämnen. Några av dessa exempel finns som bilagor till handledningen.

Sundbyberg våren 2009

Meta Lindberg Attlerud

Kommentarer uppdaterad version 2023

Pauline Gibbons bok ”Stärk språket, stärk lärandet” har använts i många olika sammanhang och av många skolor och lärare för att möta elevbehov och utveckla undervisningen. Studiehandledningen för vuxenutbildningen används även den fortfarande och finns nu uppdaterad för att kunna användas på bästa sätt med fjärde utgåvan av boken ”Stärk språket, stärk lärandet” (2018).

Stockholm våren 2023

Monica Lindvall, NC

Kapitel 1

Att arbeta språk- och kunskapsutvecklande

- Läs förord av Anniqa Sandell Ring och Carin Rosander (s. 5–16).
- Läs kapitel 1 (s. 17–38)

Att arbeta språk- och kunskapsutvecklande

”Stöttning är dock inte vilken hjälp som helst utan hjälp som leder eleverna mot nya färdigheter, nya begrepp eller nya nivåer av förståelse. Stöttning är en tillfällig hjälp som läraren ger eleverna för att de så småningom ska kunna utföra samma uppgift utan hjälp.” (s. 33)

”Hellre än att förenkla uppgifterna (och riskera att stå med en kursplan med urvattnat innehåll) är målet att vi ger den stöttning som behövs så att alla elever, inklusive andraspråkselever, engageras med och klarar genomföra meningsfulla och kognitivt utmanande uppgifter. Det är hur vi stöttar eleven som avgör om lärande sker.” (s. 35)

- Vad betyder begreppet stöttning för dig och i relation till din undervisning?
- Hur stöttar du elevernas språkutveckling inom ett nytt område så att de utvecklar ett kunskapsrelaterat språk (register s. 25–26)? Ge gärna exempel på vad du gör och hur.

Skriv gärna ned dina reflektioner, ta med till samtal med kollegor och dela erfarenheter.

Kapitel 2

Klassrumssamtal – att skapa sammanhang för språkutveckling

- Läs kapitel 2 (s. 41–65)
- Gör Att reflektera kring 1 (s. 65) innan du ska samtala med kollegor.

Input och output

[...] ”grunden för en framgångsrik språkutveckling är att eleverna får begriplig input i sin undervisning. Begriplig input är dock inte detsamma som ’förenklad’ input.” (s. 42)

- Gå igenom listan på sidan 42–43 och fundera och jämför sedan med din egen undervisning: Vad gör du idag? Vad kan du utveckla? Vad behöver du samtala med kollegor om för att få fler idéer om hur input kan bli begriplig för alla?
- IRE-mönster och att lärare har den större delen av talutrymmet är vanligt i undervisningen. Kan du bjuda in någon kollega till en lektion som får observera just IRE-mönster och hur talutrymmet är fördelat? Det kan bli en ögonöppnare som stöttar utvecklingen av din undervisning så att du kan pröva att göra den mer dialogisk och ge större utrymme för utforskande samtal utifrån utforskande frågor. Att ge de studerande längre betänketid är även det något du som vi lärare kan behöva träna.
- På sidan 63 finns exempel på hur läraren stöttar för att eleverna ska förstå ett begrepp. Har du något liknande exempel från din undervisning som du har genomfört, eller ska genomföra? Dela erfarenheter med kollegor.

Kapitel 3

Grupparbete och andraspråkslärande

- Läs kapitel 3 (s. 67–96).
- Välj och gör, utifrån vad som är intressant för dig, två av uppgifterna från ”Att reflektera kring” (s. 95).

Rubrikerna i kapitlet kan användas som en checklista:

- Tydliga instruktioner
  - Uppgifter som kräver interaktion
  - Grupparbetet har ett tydligt syfte
  - Uppgiften är kognitivt anpassad och språkligt anpassad till elevens behov och förmåga
  - Uppgiften är integrerad med ett ämne
  - Alla i gruppen är engagerade
  - Eleverna får tillräckligt med tid till att utföra uppgiften
  - Eleverna vet hur man arbetar i grupp
-
- Beskriv hur du har genomfört eller hur du planerar att genomföra ett grupparbete som tar hänsyn till ovanstående. Dela dina erfarenheter med kollegor: Hur gick det? Vad var utmanande? Vad kan utvecklas vidare?
  - Olika par- och gruppaktiviteter beskrivs på sidan 82–92. Anpassa några av aktiviteterna som du vill pröva i undervisning utifrån dina vuxna studeranden och utifrån dina ämnen. Dela dina erfarenheter med kollegor: Hur gick det? Vad var utmanande? Vad kan utvecklas vidare?

Kapitel 4

Från tal till skrift i ämnesundervisningen

- Läs kapitel 4 (s. 97–112).

”Skillnaderna mellan talat och skrivet språk kan förstås som ett kontinuum som rör sig från det mest kontextbundna språket (till exempel i interaktioner som sker ansikte-mot-ansikte) till ett tätare, abstrakt språk” (s. 111).

Att utföra en övning i olika faser (s. 101–109) visar på värdet av ”learning by doing” i många teoretiska ämnen men också på betydelsen av samtal mellan lärare och studerande för språkutveckling.

- Fundera över ett lämpligt stoffinnehåll som passar ett moment i ditt ämne. Försök sedan planera användningen av arbetsgången i de fyra faserna (s. 101). Genomför undervisningen och ta med dig erfarenheterna till samtal med kollegorna: Hur gick det? Vad var utmanande? Vad kan utvecklas vidare?

Kap 5

Att skriva på ett andraspråk i en ny kultur

- Läs kapitel 5 (s. 113–152).

Gibbons tar i kapitlet upp sex så kallade basgenrer inom skolans olika ämnestexter: berättelse, återgivande text, beskrivning, instruktion, argumentation och diskussion. Vad som inte tas upp är basgenren förklaringar, vilket flera andra genrepdagoger gör. En förklarande text förklarar varför ett skeende inträffar eller förklarar oh tolkar ett fenomen. Exempelvis visar strukturen i förklarande historietext olika faktorer som orsakar en händelse eller vilka konsekvenser en händelse får. Så kallade sekventiella förklaringar är också vanliga: Först inträffade [...]. Sedan uppstod [...]. Till slut var [...].

Texttyper i skolan, skolans basgenrer och cykeln för undervisning och lärande är två sätt att arbeta med skrivande som många lärare har arbetat med och funnit användbara. De flesta läromedelstexter är så kallade hybridtexter, det vill säga att de innehåller alla olika basgenrer i en och samma text.

I ett läromedel i exempelvis historia är det vanligt att ett kapitel både beskriver historiska händelser förklarar varför de uppstod och konsekvenserna av dem och där finns också insprängda avsnitt med berättelser om eller återberättelser av ögonblicksskildringar. Det underlättar för de studerande som behöver öva upp sitt läsande av ämnestexter att de känner igen de olika basgenrererna och deras typiska drag. Att känna igen i läsandet bidrar sedan till att den studerande själv kan konstruera en avancerad ämnestext med struktur, sambandsord och andra språkliga drag som fungerar väl.

Den så kallade genrepdagogiken får ibland kritik för att alltför stort fokus läggs på de olika basgenrerernas syfte och typiska drag istället för på texters innehåll. Här får vi vara uppmärksamma då textskrivande alltid bör ha ett innehåll som är viktigt för den studerande och för lärandet. Att vara medveten och ha kunskap om skolans basgenrer är ett verktyg, inte ett mål för skrivande.

- Välj ett uppslag i ett läromedel du använder och analysera vilka basgenrer du hittar där. Prova gärna att sedan göra detsamma med elever så får du en uppfattning om vilka basgenrer de kan identifiera och sedan kan ni föra samtal om olika texttyper deras syfte och struktur.
- Samtala med dina kollegor i svenska som andraspråk i vilken utsträckning de använder cykeln för undervisning och lärande. Kan du besöka en kollega som arbetar med någon av stegen 1–4? Prova sedan i undervisning att genomföra exempelvis steg 2 och 3 i cykeln när eleverna ska skriva en text nästa gång. Ta med dig erfarenheterna till samtal med kollegor.

Kap 6

Att läsa på ett andraspråk i en annan kultur

- Läs kapitel 6 (s. 153–194).

Läs med pennan i handen och stryk under det du vill samtala mer om med kollegor. Gör en läslogg där du skriver in några av citaten du markerat under din läsning samt där skriver ner dina tankar eller frågor citaten väcker.

”Om du inte har med dig din egen kunskap och förståelse inför läsningen, har du inte heller tillgång till en resurs som betyder väldigt mycket för att du ska förstå vad du läser, nämligen förförståelse.” (s. 156)

Presentera en ny text för de studerande utifrån Luke och Freebodys läsarperspektiv (s. 158–161) genom att ställa frågor till de studerande om texten före läsning:

- Vad är det här för text?
- Var brukar vi hitta en sådan här text?
- Vem har skrivit texten?
- Vem vänder sig texten till?
- Brukar du läsa sådana här texter? Varför? Varför inte?

Förklara också före läsning varför ni ska läsa texten och hur de studerande ska använda den. Vi ska läsa texten för att:

- lära oss allt som står där
- hitta det viktigaste i texten
- hitta och skilja på åsikter och fakta
- förhålla oss kritiska till innehållet
- jämföra texten med det vi redan vet genom erfarenhet/tidigare läst text/film och så vidare.

Kapitlet tar upp stöttning i form av läsaktiviteter både före, under och efter läsning.

- Fundera över hur du brukar stötta de studerandes läsning av en ny text inom ett nytt område före läsningen startar. Läs sedan sidan 164–168. Är det någon läsaktivitet här som du inte brukar använda? Som passar ditt ämne bra? Välj och pröva någon av de stöttande aktiviteterna med dina studerande. Prova gärna flera gånger och utvärdera hur det går.
- Gör sedan på samma sätt med aktiviteter under läsningen (s. 169–175) och aktiviteter efter läsningen (s. 175–183). Fundera hur du brukar stötta under och efter läsning. Utmana dig själv och pröva några av läsaktiviteterna som du kan anpassa till ditt ämne och dina vuxna studerande. Även här är det bra att pröva en läsaktivitet flera gånger. Utvärdera sedan hur det går, gärna tillsammans med de studerande.

Kap 7

Att lyssna – en aktiv tankeprocess

- Läs kapitel 7 (s. 195–215).

”Att lyssna försummas ibland som ett specifikt behovsområde eftersom det tas för givet eller räknas som en del av att tala.” (s. 195)

- Studera figur 7.1 (s. 199). Inom vilka rutor rör sig lyssnandet för de studerande i dina kurser och ämnen?
- Läs om Att tänka på för läraren (s. 200 – 213). Under denna rubrik följer ett antal övningar som ska syfta till att öva upp avlyssningsförmågan. Att i alla ämnen förklara att det är tillåtet och önskvärt att be om förtydliganden eller upprepningar är viktigt. De flesta övningarna under den här rubriken lämpar sig främst för sf1 och sva-undervisningen, eftersom de är rena språkövningar. Men några av övningarna som föreslås, kan göras inom vilket ämne som helst, nämligen: Pardiktamen (s. 203) och Dictogloss (s. 203–204). Punkterna i sammanfattningen (s. 214) är viktiga att beakta och följande kan särskilt framhållas:

”Lyssningsförmågan utvecklas när det finns ett verkligt behov att förstå och därför faller det sig naturligt, i andraspråkssammanhang, att träna den i alla ämnen. Om lyssningsövningar läggs in som naturliga inslag i all ämnesundervisning får eleverna många tillfällen att träna på att lyssna.”

- På vilka sätt följer du upp hörförståelsen efter en lektion?
- Hur kan man binda ihop hörförståelse med läsförståelse i ditt ämne så att de kompletterar varandra?

Kap 8

Att utveckla ett ämnesintegrerat arbetssätt – lära sig språk, lära sig genom språk och lära sig om språk

- Läs kapitel 8 (s. 2017–243).

Kapitlet är en sammanfattning av boken. På sidan 245–258 finns en lista över lärandeaktiviteterna som finns i de olika kapitlen och som kan vara användbar när du planerar undervisning.

- Reflektera tillsammans med kollegor över hur du nu försöker förändra undervisningen för att möta de studerandes behov vad gäller både språk och kunskapsutveckling. Att med kollegor föra samtal i rundor där var och en får dela med sig av provande och delge hur det gick, vad som var utmanande, vad som kan utvecklas, vad man behöver stöttning med från kollegorna och dylikt är viktigt kollegialt lärande. Se samtalen som ett lärandetillfälle: dela dina egna erfarenheter och ta del av kollegornas. Kanske kan ni enas om ett område ni vill förändra och utveckla i era olika ämnen och kurser för att ännu bättre möta de behov de studerande har i sitt lärande av både ämne och språk.